

Озеро Картал

Імена та адреси укладачів інформаційного листа рамсарського ВБУ:

Стеценко Микола Пилипович, перший заступник начальника державної служби заповідної справи, Мінприроди України, вул. Урицького, 35, м. Київ, 01601, тел.: (044) 451 5904, E-mail: parks@parks.freenet.kiev.ua;

Костюшин Василь Анатолійович, к.б.н., координатор Чорноморської програми Ветландс Інтернешнл, вул. Комінтерну, 1, Київ, 01032, тел.: (044) 256 4862, e-mail: kv@wetl.kiev.ua.

Дата підготовки опису: 1 грудня 2003 р.

Географічні координати: 45°17' пн. ш., 28°31' сх. д.

Розташування: Північно-Західне Причорномор'я, в нижній частині басейну Дунаю, біля кордону з Румунією, Кілійський район Одеської області, за 7 км південно-східніше від с. Орловка. Найближче рамсарське угіддя – озеро Кугурлуй. Інші гідрологічно пов'язані ВБУ: р. Дунай, озера Кагул та Кугурлуй.

Висота над рівнем моря: мінімальна – 1,4 м, максимальна – 1,6 м

Площа: 1500 га

Короткий опис: Мілке прісноводне озеро в дельтовій частині Дунаю з низькими болотистими берегами. Важливе місце гніздування і сезонних скупчень птахів, нересту риб і амфібій, а також локалізації багатьох рідкісних та зникаючих видів рослин.

Рамсарські критерії: 1, 3, 4, 5, 6

Обґрунтування рамсарських критеріїв:

- (1) Типова заплавна водойма з флорою та фауною, характерними для найбільших річкових дельт Європи.
- (3) Тут постійно мешкають багато представників гусеподібних Anseriformes, сивкоподібних Charadriiformes, веслоногих Pelecaniformes, які є показниками екологічного стану ВБУ.
- (4) Угіддя забезпечує умови перебування для численних водно-болотних птахів, що гніздяться або зимують.
- (5) Тут гніздиться близько 25 тис. пар птахів. В осінньо-зимовий період налічується до 40 тис. особин водно-болотних птахів.
- (6) В межах угіддя гніздиться більше 1% європейської популяції баклана малого *Phalacrocorax pygmaeus*.

Фізичні особливості ВБУ: Клімат помірно континентальний з короткою м'якою зимою та довгим спекотним літом. Річна кількість опадів становить 350-400 мм, а випаровування – 800-900 мм. В окремі зими озеро може замерзати, але не більше, ніж на 1 місяць. Озеро Картал є системою мілководних заплавних озер (Картал, Дервент, Довге), з'єднаних каналами. Рівень води в озері залежить від рівня води в Дунаї. Мінеральний склад води змінюється від гідрокарбонатного до хлоридно-натрієвого, а ступінь мінералізації коливається між 450 та 3390 мг/л.

Фізичні особливості водозбірної території: Озеро Картал належить до західної групи дунайських водойм. З'єднується з Дунаєм та іншими водоймами цієї групи (озерами Кагул, Ялпуг, Кугурлуй) штучними каналами (Векіта, Орловський, Скунда, Репіда та інші). Площа водної поверхні – 1400 га. Середня глибина – 1,04 м, максимальна – близько 3,0 м. У посушливі періоди його глибина не перевищує 1,5 м. Донні відклади формуються у вигляді чорного мулу.

Тип ВБУ: К, Ts

Екологічні особливості: Головні біотопи: очеретяні зарості (*Phragmites australis*) з ділянками болотних, заплавних, відкрито-водних та галофітних угруповань з такими видами: мітлиця велетенська *Agrostis gigantea* і повзуча *A. stolonifera*, китник лучний *Alopecurus pratensis*, азоли каролінська *Azolla caroliniana* і папоротевидна *A. filiculoides*, осоки гостра *Carex acuta*, гостровидна *C. acutiformis* і несправжньосмикавцева *C. pseudocyperus*, пирії азівський *Elytrigia maotica* і повзучий *E. repens*, кермеки південнобузький *Limonium hupanicum* і Мейєра *L. meyeri*, латаття біле *Nymphaea alba*, плавун щитолистий *Nymphoides peltata*, глечики жовті *Nuphar lutea*, очерет звичайний *Phragmites australis*, рдесники

гребінчастий *Potamogeton pectinatus* і пронизанолистий *P. perfoliatus*, покісниця розставлена *Rusciniella distans*, верби біла *Salix alba* і попеляста *S. cinerea*, куга озерна *Schoenoplectus lacustris*, рогази вузьколистий *Typha angustifolia* і широколистий *T. latifolia* та водяний горіх плаваючий *Trapa natans* s.l. Береги озера ховаються у заплаві Дунаю. Чверть його площі займають зарості вищої водної рослинності (з очерету звичайного *Phragmites australis*, рогазу вузьколистого *Typha angustifolia*, куги озерної *Schoenoplectus lacustris*, сусаку зонтичного *Butomus umbellatus* тощо). Занурена рослинність (переважно із рдесників гребінчастого *Potamogeton pectinatus* та кучерявого *P. crispus*) займає більше 10%, а рослини з плаваючим листям (водяний горіх плаваючий *Trapa natans*, глечики жовті *Nuphar lutea*) – до 20% водної поверхні. Завдяки значному прогріванню водойма характеризується багатством гідробіонтів, які є основними кормовими об'єктами риб та водно-болотних птахів (хоча це також може спричинити «цвітіння води» через масовий розвиток водоростей). Рибопродуктивність озера становить 20-50 кг/га на рік.

Цінна флора: Види Червоної книги України: I категорія – меч-трава болотна *Cladium mariscus*, марсиля чотирилиста *Marsilea quadrifolia*; II категорія – альдрованда пухирчаста *Aldrovanda vesiculosa*, золотобородник цикадовий *Chrysopogon gryllus*, сальвінія плаваюча *Salvinia natans*, водяний горіх плаваючий *Trapa natans* s. l.

Цінна фауна:

Ссавці: нориці водяна *Arvicola terrestris* та звичайна *Microtus arvalis*, ховрах крапчастий *Citellus suslicus*, ондатра *Ondatra zibethica*, кутора мала *Neomys anomalus*, кріт європейський *Talpa europaea*, кабан *Sus scrofa*, борсук звичайний *Meles meles*, норка європейська *Mustela lutreola*, тхір лісовий *M. putorius*, собака єнотоподібний *Nyctereutes procyonoides* та лисиця звичайна *Vulpes vulpes*.

Птахи. Зареєстровано 140 видів птахів, з яких 32 види, зокрема коровайка *Plegadis falcinellus*, колпиця *Platalea leucorodia* (500 ос.), баклан малий *Phalacrocorax pygmaeus* (100 особин), чапля жовта *Ardeola ralloides*, казарка червоновола *Rufibrenta ruficollis* (800 ос.), чернь білоока *Aythya nyroca* (100 ос.), балабан *Falco cherrug* та ходуличник *Himantopus himantopus*, занесені до Червоної книги України. Баклан малий, колпиця та казарка червоновола, крім того, занесені до Європейського Червоного списку. Найулюбленішими місцями гніздування водно-болотних птахів є заплава, зарості очерету та іншої болотної рослинності, що чергуються з ділянками відкритої води. Загальна чисельність птахів, що гніздяться, становить близько 25 тис. пар. Найчисленніші – лиска *Fulica atra* (2 тис. пар), крижочок білощокий *Chlidonias hybrida* (200-500 пар), чернь червоноголова *Aythya ferina* (15-20 пар), лебідь-шипун *Cygnus olor* (60 пар). Місцями сезонних скупчень, в яких кількість птахів досягає 40 тис. особин, слугують усі водні ділянки з мозаїчною водно-болотною рослинністю. В міграційний період й під час зимівлі на озері та його околицях збирається велика кількість водно-болотних птахів, зокрема гуска білолоба *Anser albifrons* (5 тис. особин), крижень *Anas platyrhynchos* (500 ос.), чернь червоноголова *Aythya ferina* (500 ос.), лиска *Fulica atra* (6 тис. ос.), мартин озерний *Larus ridibundus* (1 тис. ос.), пелікан рожевий *Pelecanus onocrotalus* (500 ос.) тощо.

Рептилії: черепаха болотна *Emys orbicularis*.

Амфібії: жаби озерна *Rana ridibunda* та їстівна *R. esculenta*, ропуха зелена *Bufo viridis*.

Риби: лящ звичайний *Abramis brama*, білизна звичайна *Aspius aspius*, плоскирка європейська *Blicca bjoerkna*, карась звичайний *Carassius carassius*, короп європейський *Cyprinus carpio*, щука звичайна *Esox lucius*, в'язь звичайний *Leuciscus idus*, судак звичайний *Luciorerca luciorerca*, окунь звичайний *Perca fluviatilis*, плітка звичайна *Rutilus rutilus*, краснопірка звичайна *Scardinius erythrophthalmus*, сом європейський *Silurus glanis*, лин звичайний *Tinca tinca*.

Соціальні та культурні цінності: Має велике значення для екологічної освіти, рекреації та наукових досліджень. Тут розташовані археологічні об'єкти (зараз ведуться розкопки давніх поховань). Практикується, але в незначних масштабах, неорганізований туризм. Для місцевого населення це – традиційне місце риболовлі.

Землеволодіння: ВБУ: державна та колективна форми власності. Прилеглі землі: державна, колективна та приватна форми власності.

Поточне землекористування: ВБУ: полювання, рибництво та рибальство, випасання худоби, сінокосіння, рекреація (використання природних ресурсів обмежується та контролюється). Прилеглі землі: крім згаданих форм природокористування ведеться традиційне сільське господарство, в тому числі виноградарство, вирощування рису та заготівля очерету.

Чинники (минулі, сучасні або потенційні), несприятливі для угіддя, в т. ч. зміни у природокористуванні або проекти розвитку: До відомих чинників, що становлять загрозу угіддю, належать неконтрольоване випалювання очерету та браконьєрство (мисливці та рибалки). Осушувальні роботи призвели до зниження якості води.

Вжиті природоохоронні заходи: Обмеження та контроль за використанням природних ресурсів. Озеро Картал є рамсарським угіддям (3UA002).

Запропоновані, але ще не виконані природоохоронні заходи: ВБУ включене до списку пропонувананих природних об'єктів національного значення. Планується його включення до складу Дунайського біосферного заповідника.

Проведені наукові дослідження: Наукові дослідження проводяться співробітниками Інституту зоології НАН України та Одеського національного університету ім. І. І. Мечнікова.

Сучасний стан рекреації і туризму: Практикується, але в незначних масштабах, неорганізований туризм.

Юрисдикція: Землекористувачі (організації та громадяни) і місцева адміністрація є виконавчими органами, відповідальними за охорону угіддя. Державний контроль у галузі охорони природи здійснює Державне управління екобезпеки в Одеській області.

Орган управління ВБУ: Державне управління екології та природних ресурсів в Одеській області. Адреса: вул. Канатна, 83, Одеса, 65107, тел: (0482) 28-38-72, e-mail: steibs@te.net.ua.

Джерела інформації:

- 1) Стеценко М. П., Парчук Г. В., Клестов М. Л., Осипова М. О., Мельничук Г. О., Андрієвська О. Л. Водно-болотні угіддя України: Інформаційні матеріали / Під ред. М. П. Стеценка. – Київ, 1999.
- 2) Directory of Azov-Black Sea Coastal Wetlands: Revised and updated / Ed. by Gennadiy Marushevsky. – Kyiv: Wetlands International, 2003. – 235 pp., 81 maps.